

De Moord op Karel de Goede. Dagboek van de gebeurtenissen in de jaren 1127-1128.

Als men dit adembenemend verhaal in één trek heeft uitgelezen, - men zou er zijn nachtrust voor laten -, is de eerste bedenking die opkomt: hoe is het mogelijk dat wij moesten wachten tot 1978 om een Nederlandse vertaling van zo'n meesterwerk te zien verschijnen?

Inderdaad een meesterwerk dat dateert van 1128, geschreven door een sekretaris van Karel de Goede, waarvan alleen de naam, dank zij dit boek, tot ons is gekomen. Maar wat een verteller, wat een observator, wat een nuchtere volksfilosoof! Het verhaal van de moord op de goede graaf Karel, en de daarop volgende strijd tussen Willem Clito en Diederik van de Elzas (benevens nog twee andere pretendenten), die beëindigd wordt met de erkenning van Diederik als graaf van Vlaanderen, doet terzelfdertijd heel middeleeuws en zeer modern aan. Wij vinden er de Middeleeuwen terug, zoals Johan Huizinga ons die heeft leren kennen, met de geweldige haatgevoelens die omslaan in even gepassioneerd berouw, de scholastieke eerbied voor het formalisme, waaronder wij allereerste „heidens” bijgeloof en ritueel voelen bruisen (nadat ze hem vermoord hebben, doen de samenzweerders bij het lijk van de graaf een eeuwig licht branden), het brute geweld waarmee vijanden terechtgesteld worden, en de wondere gebeurtenissen, - zij het grote droogte, of het instorten van een houten zoldering -, waaruit men - achteraf - evenveel goddelijke vingerwijzingen, vermaningen of aankondigingen van onheil afleest, en al het gejoel van uitgelaten massa's volk. Maar doorheen dat alles kunnen wij toch in het verhaal een aantal zeer zakelijke en harde grondlijnen onderkennen. De uitvoerige en verhelderende

inleiding van professor R. van Caeneghem plaatst deze in een breder historisch perspectief.

De strijd tegen de moordenaars van Karel de Goede en diens opvolging situeert zich op verschillende niveau's.

Daar is eerst en vooral de strijd om het lijk van de vermoorde graaf, die onmiddellijk als een heilige wordt aanzien, - wat overigens bevestigd wordt door het mirakel van een kreupele die het gebruik van zijn beide benen terugvindt. Deze strijd situeert zich op het niveau van de stedelingen en de kanunniken, - zij die winst zien in de toekomstige verering van de heilige.

Op een hoger echelon verloopt de strijd tussen de kandidaten opvolgers van de graaf, en hun verhouding tot de steden. Hier staan wij op een socio-politiek niveau, waarbij de juridische en economische aanspraken van de stedelingen zeer duidelijk worden geformuleerd tegen de verworven rechten van de adel. Daarbij doen de diverse kandidaat-graven evenveel beloften als om het even welke politikus nu, - en ze komen ze even weinig na.

En tenslotte op het hoogste vlak is Vlaanderen een belangrijke pion op het schaakbord van de wederzijdse machtsstrijd tussen de koning van Frankrijk, die daarvoor speciaal naar Vlaanderen komt, en de koning van Engeland, die daarvoor de gravin van Holland inzet en veel geld aanwendt. Al deze conflicten worden door de nuchtere Galbert klaar en duidelijk verwoord, en de man begint zich bovendien vragen te stellen over de andere medespeler: God. „Door de dood van één van deze graven heeft God vrede in het vaderland willen herstellen. Men kan zich nu de vraag stellen naar de motieven die Hem bewogen om graaf Willem, die een steviger rechtsgrond had om het land te besturen, te laten sterven. Waarom stierf niet eerder graaf Diederik,

die toch onrechtmatig in zijn plaats gesteld leek? Wat is de aard van de gerechtigheid die God ertoe drijft om het graafschap te schenken aan iemand die de grafelijke waardigheid met geweld heeft gestolen? enz. enz. Maar hij vindt wel de zuiver formalistische juridische argumenten om God gelijk te geven: volgens het erfrecht kwam het graafschap aan Diederik toe, en bovendien „Al leek hij het onrechtmatig bemachtigd te hebben, hij had toch vóór de verkiezing van die Willem... bij de opperste leiders van Vlaanderen schriftelijk aanspraak gemaakt op wat hem toekwam” enz.

De kwaliteiten van dit verhaal zijn talrijk: de auteur heeft oog voor alles wat belangrijk is, maar ook, en zonder overdrijven, voor het tekenende detail. Hij vervalt niet in het euvel van zoveel middeleeuwse verhalen: de retorische stijl, doorspekt met stereotype uitdrukkingen, het moraliserende betoog waarin de eksempla opgestapeld worden tot stichting van de lezer. Dit alles is Galbert vreemd. Hij noteert wat hij ziet of verneemt van ooggetuigen, en voegt daarbij zijn eigen bedenkingen, die de bedenkingen zijn van het „gezond verstand”. Het gaat niet om een hagiografie van de graaf, maar om een kroniek van een krisismoment uit de vroege Vlaamse geschiedenis, waarin geen theorieën worden uiteengezet, maar mensen worden belicht in hun doen en hun laten, zoals ze zijn. En zoals ze zijn in de 12e, zijn ze nog in de 20e eeuw. Dat maakt het allemaal zo boeiend.

Wij moeten ook vanuit een ander standpunt stilstaan bij deze uitgave van het Mercatorfonds. De uitgever heeft geopteerd voor een luksueuze en wetenschappelijke uitgave. Voortreffelijke eigentijdse illustraties in kleur en zwart-wit omringen een tekst die daar, naar mijn gevoel, eigenlijk geen behoefte aan had. Maar wie houdt van een mooi

geïllustreerd boek, kan zich met dit werk niet miskopen.

Ik vermeldde reeds de bijzonder knappe inleiding van professor R. van Caeneghem. Het is een stuk dat een ereplaats verdient in een geschiedenis van het graafschap Vlaanderen, en het is geschreven met een zwier en een sierlijkheid in taal en stijl die men niet altijd bij historici aantreft. Ook de bijdrage van Luc Devliegher werkt bijzonder verhelderend en is onmisbaar voor het goede begrip van de tekst. Waarom heeft men deze bijdrage niet vóór de tekst van Galbert afgedrukt? De korte bijdrage van Prof. A. Derolez heeft met het boek eigenlijk weinig te maken.

En tenslotte is er de vertaling van drs. A. Demyttenaere. Het is een vlotte tekst, waarbij de becommentaris van de vertaler gaat naar het schrijven van een genietbare moderne versie, waarbij de ellenlange Latijnse periodes opgedeeld worden tot leesbare Nederlandse zinnen. Bovendien wordt de keuze van sommige woorden in voetnoot gerechtvaardigd, of wordt er een variëteit aangeduid, als de vertaling van dit 12e-eeuwse Latijn problemen stelt. Het is dus een ernstige en eerlijke vertaling. Ofschoon ik geen specialist van het middeleeuwse Latijn ben, heb ik toch uit nieuwsgierigheid, willekeurig één hoofdstuk uitgekozen om de Nederlandse vertaling te vergelijken met de Latijnse tekst, de vertaling die algemeen als de best wordt aangezien, namelijk deze van J.B. Ross in het Engels, en de Franse vertaling van J. Gengoux, die afgedrukt werd in de Franse uitgave van dit boek bij het Mercatorfonds. Deze vergelijking leert mij dat Demyttenaere getrouw de tekst van Galbert vertaalt, maar dat sommige nuances verloren gaan. Ik geef 5 voorbeelden uit dit éne 11e hoofdstuk:

1. „*dederunt dexterās in invicem, ut traderent consulem*”
„ze sloegen de handen ineen

met het doel de graaf te verraden” - they gave their right hands to each other as a pledge that they would betray the count” - „ils se donnèrent mutuellement la main droite, faisant serment de trahir le comte”.

In de vertaling van Demyttenaere gaat het ritueel van de samenzweerders verloren (zij gaven elkaar de rechter - niet de linker - hand).

2. „*At puer nobilis animi virtute precautus*”

„De jonge man, de edele borst, was op zijn hoede” - „But the noble young man, forewarned by the virtue of his soul” - „Mais le noble jeune homme, que la vertu de son âme rendait méfiant”.

Ross en Gengoux duiden beter aan dat het door de adel van zijn gemoed is, dat hij op zijn hoede is.

3. „*donec jussu ipsius coactus*”

„voor hij op zijn bevel en onder dwang” - „until by the pressure of his authority” - „aussi longtemps que, contraint par ses ordres”.

Het gaat duidelijk om de morele druk van het bevel, en niet om de dwang (van de proost).

4. „*Statim prepositi blanditiis et minis juvenis circumventus*”

„Onmiddellijk dreef de proost hem met beloften en dreigementen in het nauw” - „The young man, quickly influenced by the flattery and threats of the provost” - „Le jeune homme, circonvenu par les flatteries et les menaces du prévôt”.

Beloften zijn er niet, wel vleierijen, en zij drijven hem niet in het nauw, maar beïnvloeden hem.

5. „*et quid negotii contra morem, illa noctis tempestate, agerent*”

„en wat ze in het holst van deze nacht voor misdadigs in hun schild voerden” - „and what sort of business they were carrying on at that time of night, contrary to custom” - „et de

quelle sorte d'affaire ils traitaient à cette heure insolite de la nuit”.

Demyttenaere heeft het over misdadige plannen - wat ze inderdaad zijn. Galbert spreekt van „ongebruikelijke handelingen”.

Voor de gewone lezer maakt dat alles weinig verschil uit, ik geef het graag toe, maar een wetenschappelijke uitgave stelt toch wel andere eisen. Daarbij betreure ik, dat de nu haast onvindbaar geworden Latijnse tekst van dit werk, zij het in kleine letter achteraan in het boek, niet werd opgenomen. In een wetenschappelijke uitgave was dit stellig verantwoord.

Maar alles bijeen beschikken wij nu eindelijk over een goede vertaling, in een prachtige uitgave, van één van de Middeleeuwse teksten waarvan het belang, dat is duidelijk voor iedereen die het boek leest, ver over onze grenzen strekt.

En hopelijk zal het succes van dit boek één of andere Vlaamse uitgever eindelijk doen inzien dat er nog plaats is voor een pocketuitgave van deze - en enkele ander - voorname teksten, die tot het Vlaamse patrimonium behoren, en die men tot nog toe alleen in Franse, Amerikaanse of Duitse uitgaven kan raadplegen.

Luc Schepens.

Galbert van Brugge, *De Moord op Karel de Goede. Dagboek van de gebeurtenissen in de jaren 1127-1128*. Vertaling uit het Latijn A. Demyttenaere. Iconografie A. Derolez en L. Devliegher. Directie en historische inleiding R.C. van Caeneghem, Antwerpen, Mercatorfonds, 1978, 4°, 274 p., ill. Prijs: 2.900 BF.

Jan Hammenecker.

Het *Heemkundig jaarboek*, 12e jaargang, 1977, uitgegeven door de Vereniging voor heemkunde in Klein-Brabant, is bijna integraal gewijd aan Jan Hammenecker. Deze priester-dichter werd in 1878 geboren in de Kleinbrabantse gemeente Mariekerke in